

# Rozwój społeczny Indii, Chin i Brazylii na tle największych gospodarek świata w latach 2000-2015

*Social development of India, China and Brazil against the background of the largest economies in the world in the years 2000-2015*

Aleksandra Cul, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Katedra Strategii Zarządzania i Rozwoju Organizacji, Studencki Instytut Analiz Gospodarczych

**Typ artykułu:** oryginalny artykuł naukowy.

**Źródło finansowania badań i artykułu:** środki własne Autorki.

**Cytowanie:** Cul A., (2018) *Rozwój społeczny Indii, Chin i Brazylii na tle największych gospodarek świata w latach 2000-2015*, „Rynek-Społeczeństwo-Kultura” nr 4(30)/2018, s. 109-113, <https://kwartalnikrsk.pl/Artykuły/RSK-4-2018/RSK-4-2018-Cul-Rozwoj-spoeczny-Indii-Chin-Brazylii-na-tle-najwiekszych-gospodarek-swiata.pdf>

STRESZCZENIE	<p>Przedmiotem pracy jest próba opisanego rozwoju społeczno-gospodarczego Indii, Chin i Brazylii, a także porównania ich wyników z państwami wysokorozwiniętymi, stanowiącymi fundamenty gospodarki światowej. W pierwszej części artykułu dokonano charakterystyki Produktu Krajowego Brutto jako miernika wzrostu gospodarczego oraz społecznego. W drugiej części znajduje się opis alternatywnych propozycji pomiaru dobrobytu, które pozwalają na bardziej szczegółową klasyfikację państw, a także zestawienie ich wyników na tle grupy G7. Ideą pracy jest ukazanie wadliwości powszechnego twierdzenia, że rozwój gospodarczy jest równoznaczny z rozwojem społecznym, a jakość życia w krajach o największym PKB na świecie znajduje się również na wysokim poziomie.</p> <p><b>Słowa kluczowe:</b> rozwój społeczny, rozwój społeczno-gospodarczy, dobrobyt.</p>	ABSTRACT
	<p>The subject of the work is an attempt to describe the socio-economic development of India, China, and Brazil, as well as to compare their results with highly developed countries that constitute the foundations of the global economy. The first part of the article describes the Gross Domestic Product as a measure of economic and social growth. In the second part, there is a description of alternative proposals for the measurement of well-being, which allow for a more detailed classification of countries, as well as a comparison of their results against the background of the G7 group. The idea of the work is to show the defectiveness of the universal claim that economic development is synonymous with social development, and the quality of life in countries with the highest GDP in the world is also high.</p> <p><b>Keywords:</b> social development, socio-economic development, prosperity.</p>	

## Wstęp

W czasach globalizacji, społeczeństwa czerpią wzorce z życia jednostek w państwach wysokorozwiniętych. Nierówności, ubóstwo czy marginalizacja ludzi demaskują wadliwość modelu, uznającego wzrost ekonomiczny jako źródło wszelkiego postępu, również społecznego. W ostatnich latach można zaobserwować dynamiczny rozwój społeczeństw poszczególnych krajów świata. Indie, Chiny i Brazylia cechują się wysoką wartością Produktu Krajowego Brutto (PKB) i w rankingu Międzynarodowego Funduszu Walutowego z 2017 roku znajdują się między państwami z grupy G7. Uzyskiwanie wysokich wartości PKB jest powszechnie uznawane za równoznaczne z zaawansowanym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego. Jednakże nie pozwalają one scharakteryzować faktycznego poziomu dobrobytu, gdyż jest to zjawisko wielowymiarowe i nie skupia się jedynie na aspekcie pieniężnym, ale również bierze pod uwagę czynniki jakościowe, które mają bezpośredni wpływ na ludzkie życie. Celem pracy jest próba opisu rozwoju społeczno-gospodarczego Indii, Chin i Brazylii na tle największych gospodarek świata. Do badania posłużono się danymi ze statystyk Międzynarodowego Funduszu Walutowego oraz wskaźnikiem Human Development Index i jego komponentami. Dodatkowo wykorzystano stosunek podziału dochodów między poszczególnymi grupami społecznymi oraz mierniki alternatywne: Happy Planet Index i Global Peace Index. Wykorzystano metodę opisową i porównawczą PKB, PKB *per capita* oraz indeksów jakościowych, aby sprawdzić, czy wysoka wartość dochodu odzwierciedla dobrobyt jednostek na tle światowych potęg gospodarczych.

## Istota wzrostu i rozwoju społeczno-gospodarczego

Rozwój gospodarczy jest pojęciem powszechnym w naukach ekonomicznych. Rozumie się go jako ciągłą ewolucję jakości systemu kapitalistycznego, która ściśle powiązana jest ze zmianami dotyczącymi struktury ekonomicznej systemu (Romanow 1997: 175). D. Begg, S. Fischer oraz R. Dornbusch podkreślają, że jest to zjawisko wskazane, gdyż jest bezpośrednio związane z poprawą standardu życia społeczeństw, a w rezultacie poprawą jakości życia oraz wzrostem dochodu. Ekonomiści przedstawiając problematykę rozwoju kładą szczególny nacisk na dynamikę, strukturę oraz poziom i wzrost PKB w krajach rozwijających się (Begg, Fischer, Dornbusch 1999: 492-500). W ujęciu współczesnym rozwój gospodarczy jest rozumiany jako proces pozytywnych zmian w działalności wytwórczej i redystrybucyjnej dóbr oraz usług, ich wymianie, jak i wykorzystaniu na cele konsumpcyjne oraz zwiększeniu potencjału ekonomicznego państwa (Marciniak 2013: 373-374). W jego zakres wchodzi zjawiska wzrostu gospodarczego, rozwoju społecznego oraz rozwoju społeczno-gospodarczego. Wzrost gospodarczy rozumie się jako powiększanie realnej wartości PKB w gospodarce. Od jego globalnej wartości zależy zdolność społeczeństwa do realizacji przedsięwzięć, natomiast PKB *per capita* służy do określenia poziomu życia mieszkańców (Czarny 2011: 556). Rozwój społeczny jest jakościowym następstwem rozwoju gospodarczego. Definiuje się go jako ukierunkowany ciąg pozytywnych zmian, które prowadzą do długiego i zdrowego życia człowieka, możliwości zdobywania wiedzy oraz dostępu do zasobów koniecznych do godnego poziomu życia (UNDP 1990: 10). Wraz z rozwojem

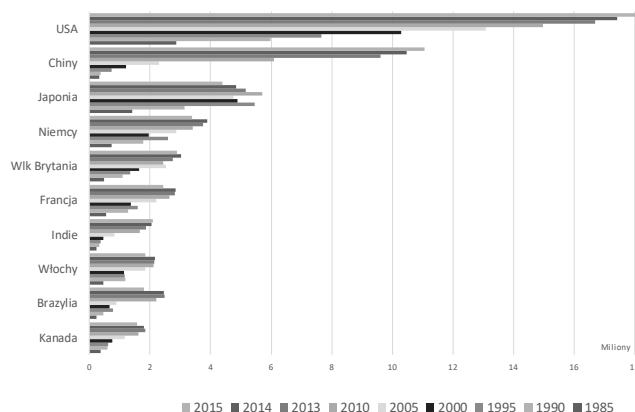
cywilizacyjnym znacznie zwiększyła się świadomość społeczeństwa w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego. Zauważono, że faktyczny poziom rozwoju państwa jest nie tylko wartością całkowitej produkcji, ale także szeregiem innych czynników, które mają szczególny wpływ na poziom jakości życia. Warty podkreślenia jest koncepcja zrównoważonego rozwoju, która po raz pierwszy została wspomniana w raporcie Klubu Rzymskiego z 1972 roku pt. *Granice wzrostu*. Idea nie neguje wzrostu dobrobytu, lecz podkreśla konieczność optymalizacji gospodarki poprzez minimalizację zużycia surowców, energii i wody, aby nie doprowadzić do zagrożenia wyczerpania zasobów oraz degradacji środowiska naturalnego. Ważnym aspektem jest również rozwój i dowartościowanie duchowej sfery człowieka. W rezultacie występuje silny nacisk na dbałość o odpowiednie proporcje między trzema głównymi filarami: kapitałem ekonomicznym, społecznym i ekologicznym (Rybak 1999: 204).

### Analiza PKB jako miernika dobrobytu

Produkt Krajowy Brutto należy do najważniejszych informacji gospodarczych, jego istotne znaczenie wynika z wielu powodów, m.in. informuje w syntetyczny sposób o poziomie rozwoju gospodarczego i strukturze produkcji, a jego dynamika o wzroście gospodarczym kraju lub regionu. Stanowi istotne narzędzie porównań na tle międzynarodowym, a jednocześnie służy jako punkt odniesienia dla wielu wskaźników mierzących poziom rozwoju państwa i społeczeństwa. PKB jest łączną wartością wszystkich dóbr i usług (produkcji) wytworzonych w danym państwie w okresie roku. Jest to najczęściej analizowany miernik makroekonomiczny, gdyż uchodzi za najlepszy wskaźnik dobrobytu. Jego wartość podaje się w USD, co umożliwia porównywanie państw i ich klasyfikację do trzech grup – państw o zaawansowanym stopniu rozwoju, rozwijających się i słabo rozwiniętych (Krugman, Wells 2012: 52). Do określenia poziomu dobrobytu przeciętnego obywatela posługujemy się PKB *per capita*. Wysokie tempo wzrostu jest dla każdego rządu powodem do zadowolenia, gdyż jest oznaką poprawy stanu gospodarki – wzrostu produkcji przemysłowej, eksportu oraz inwestycji zagranicznych. Jednak nie zawsze przyrost PKB jest odczuwalny przez społeczeństwo i przekłada się na poprawę standardu życia czy lepszą sytuację socjalną. Podczas gdy jedne grupy społeczne osiągają wysokie dochody, które odzwierciedlają, a nawet przewyższają, wartość PKB *per capita*, innym wiedzie się coraz gorzej, a poziom ubóstwa znacznie wzrasta. Występowanie wzrostu PKB jest warunkiem koniecznym rozwoju gospodarczego, jednak niewystarczającym. Jego koncepcja od dawna budzi kontrowersje, gdyż oprócz szeregu zmian jakościowych, które w obliczeniach są pomijane, wskaźnik nie uwzględnia czynników nierejestrowanych przez rynek, takich jak np. prace domowe, aktywność internetowa, a także użyteczność z czasu wolnego i wypoczynku, jak i niezarobkowej działalności społeczeństwa, podziału dochodu pomiędzy poszczególne grupy społeczne oraz dochodów uzyskanych przez działalność tzw. „szarej strefy”. Natomiast ujmuje się produkcję „anty dóbr”, negatywnie wpływających na środowisko oraz na jakość życia i zdrowia ludności (Łopatka 2015: 49-50). Od lat 80. XX wieku gospodarka światowa dynamicznie się rozwija. W rezultacie globalny PKB zwiększył się pięciokrotnie – z 13,046 bln USD w 1985 roku aż do 65,919 bln USD w 2016 roku, natomiast wartość w przeliczeniu na osobę wzrosła z 2 612,72 USD aż do 10 200,86 USD. Jak wskazują dane na wykresie 1, mimo różni-

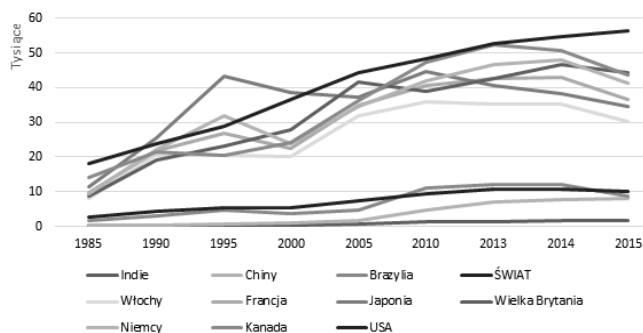
cowanych wartości, PKB dynamicznie wzrasta. Największy wzrost jest zauważalny w latach 2005-2010, gdzie w krajach takich jak Brazylia, Indie czy Chiny wartość wskaźnika wzrosła dwukrotnie. Od 2005 roku wartość średniego rocznego przyrostu ludności zaczęła nieznacznie spadać, kształtując się na poziomie (odpowiednio) 1,11%; 1,5% oraz 1,7%<sup>1</sup>. Miało to wpływ na wynik PKB *per capita*, które utrzymywało trend rosnący przez następną dekadę (wykres 2). Poziom życia ludności zwiększył się dwukrotnie, a w Chinach nawet siedmiokrotnie. Natomiast w krajach europejskich po roku 2014 utrzymywał się trend malejący.

Wykres 1. Produkt Krajowy Brutto (w mln USD – dolarów amerykańskich), wybrane kraje w latach 1985-2015



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z WorldBank, <https://data.worldbank.org> [23.11.2018].

Wykres 2. PKB *per capita* (w dolarach amerykańskich), wybrane kraje w latach 1985-2015



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z WorldBank, <https://data.worldbank.org> [23.11.2018].

W 2013 roku dochód przeciętnego obywatela Stanów Zjednoczonych wynosił 52 782,09 USD, Niemiec – 46 530,91 USD, Włoch – 35 370,28 USD, Chin – 7 077,77 USD, a Indii – 1 452,20 USD. Przy czym średnia dla całego świata wyniosła 10 723,61 USD. Opierając się na powyższych danych jesteśmy w stanie stwierdzić, iż statystycznemu obywatelowi wiedzie się niewiele lepiej niż w Chinach. Można zauważyć, że pomimo odniesienia najwyższych wartości PKB na świecie, zróżnicowanie dochodowe na jednostkę jest znaczące. Aby spreycyzować obserwację należałoby się przyjrzeć rozkładowi dochodów wewnątrz danego kraju i ustalić, jaka część jest dysponowana przez najbogatsze i najbiedniejsze grupy społeczne. Jest to możliwe poprzez analizę miar rozwarstwienia metodą kwintylową, czy poprzez obliczenie współczynnika Giniego. Pierwsza metoda polega na analizie,

<sup>1</sup> WorldBank, <https://data.worldbank.org> [23.11.2018]. Wynik dla Chin jest średnią danych dla Chin, Hong Kong SAR oraz Macao SAR.

jaki procent całkowitego dochodu trafia do określonej grupy. Populację dzieli się na odpowiednio 20 części oraz wyznacza się stosunek średniego dochodu 20% najbogatszych do średniego dochodu 20% najbiedniejszych osób danego regionu. Współczynnik Giniego jest miarą odchylenia w rozkładzie dochodów między osobami od idealnie równego podziału. Przyjmuje on wartości od 0 – co oznacza całkowitą równość dochodów, do 100 – odpowiada to całkowitej nierówności, gdzie jednostka dysponuje całkowitym dochodem, a pozostałe osoby mają dochód zerowy. Im wskaźnik jest wyższy, tym nierówności są wyższe (UNDP 2014: 171).

Tabela 1. Miary rozproszenia dochodu w wybranych państwach w latach 2000-2015

Państwo	Metoda kwintylowa		Współczynnik Giniego	
	2000-2010	2010-2015	2000-2010	2010-2015
Brazylia	17,6	15,5	55,0	51,5
Chiny	8,4	9,2	41,5	42,2
Francja	5,6	5,3	32,7	33,1
Indie	5,6	5,3	36,8	35,2
Japonia	3,4	5,4	24,9	32,1
Kanada	5,5	5,8	32,6	33,7
Niemcy	4,3	4,6	28,3	30,1
USA	8,5	9,1	40,8	41,1
Wlk Brytania	7,2	5,3	36,0	32,6
Włochy	6,5	6,7	36,0	35,2

Źródło: UNDP 2010, 2016, <http://hdr.undp.org/en/data> [23.11.2018].

Średnia wartość współczynnika Giniego jest na takim samym poziomie w Chinach, jak i w Stanach Zjednoczonych. Rozpiętość dochodowa zawiera się w przedziale 40,8-42,2 i na przestrzeni lat wzrosła. Oprócz Brazylii (55,0 i 51,5) są to najwyższe wyniki w wybranych państwach. Oznacza to, że jedna osoba dysponuje ponad 40% całkowitego dochodu, a pozostała grupa ludzi ma do rozdysponowania 60%. Na przestrzeni lat można dostrzec, iż w grupie G7 zróżnicowanie się zwiększa, co może skutkować powstawaniem nowych nierówności, natomiast państwa rozwijające się efektywnie je zwalczają. Wynik otrzymany z obliczenia metody kwintylowej w Stanach Zjednoczonych i Chinach ponownie znajduje się na tym samym poziomie. W latach 2010-2015 dochód 20% najbogatszych wynosił odpowiednio 9,1 i 9,2. Oznacza to, że przeciętny bogaty obywatel konsumuje dziewięciokrotnie więcej niż przeciętny obywatel znajdujący się w ostatniej grupie. W podobny sposób kształtują się wyniki we Francji, Wielkiej Brytanii, Indii oraz Japonii. Mimo znacznego zróżnicowania między rozwojem państw, dochody najbogatszych są na tym samym poziomie, a ich rozbieżność jest stosunkowo niska i wynosi 33-35. Dla porównania, najmniejsze wartości w danym okresie wynoszą 24,1 – Ukraina, 25,6 – Słowenia oraz 25,9 dla Norwegii (UNDP 2016: 206-209). Odnosząc się do lat poprzednich można zauważyć, że w państwach wysokorozwiniętych stosunek dochodu wzrasta. Wyjątkiem są Wielka Brytania oraz Francja, gdzie wynik się polepszył. Poprzez interpretację wyników spodziewa się, że skoro Indie czy Brazylia znajdują się w pierwszej dziesiątce państw z największym PKB na świecie oraz ich miary rozproszenia dochodu są porównywalne z wysokorozwiniętymi państwami Europy, rozwój społeczeństwa będzie usytuowany na podobnym poziomie. Jednak wysokość dochodu i wartość PKB nie pozwalają uzyskać w pełni wiarygodnej informacji, gdyż na całokształt wpływa szeroki zakres czynników.

## Human Development Index

Brak możliwości oceny jakości życia przez pryzmat osiągniętych dochodów skłonił do poszukiwań bardziej zaawansowanych metod. W rezultacie zrodziła się koncepcja rozwoju społecznego, która stawia człowieka z jego potrzebami, możliwościami oraz rozwojem i godnym życiem w centrum zainteresowań. W raporcie UNDP z 1990 roku po raz pierwszy opublikowano wskaźnik, który nie tylko określał postęp ekonomiczny (PKB *per capita*, wyrażone w parycie siły nabywczej PPP w USD), ale uwzględniał takie wartości jak przewidywana długość życia, poziom analfabetyzmu oraz długość edukacji. Skala ma rozpiętość od 0 do 1, co dzieli kraje na trzy grupy: te, które uzyskały wskaźnik powyżej wartości 0,8 są państwami wysokorozwiniętymi. Wielkość od 0,5 do 0,79 kwalifikuje do państw o średnim poziomie rozwoju. Ostatnia grupa została stworzona z państw z najniższym wskaźnikiem – poniżej 0,5 (UNDP 1990: 185). Jeśli pozycja konkretnego państwa jest w rankingu HDI wyższa niż miejsce, które zajmuje w rankingu PKB *per capita* – czyli pozycja netto jest dodatnia, oznacza to, iż polityka społeczna realizowana w danym kraju jest prawidłowa. Odwrotnie – gdy pozycja jest niższa, czyli ujemna, podział dochodu jest błędny i powstają zbyt duże różnice społeczne w państwie (Kasprzyk 2003: 544). Oprócz *Human Development Index* zostało opracowanych kilka jego pochodnych, które uzupełniają jego wartość poznawczą poprzez zwrócenie uwagi na kwestie ubóstwa (*Multidimensional Poverty Index*, MPI), czy zróżnicowania społecznego ze względu na płeć (*Gender Inequality Index*, GII). MPI jest zastępstwem *Human Poverty Index*. W swoich obliczeniach skupia się na trzech wymiarach: wykształceniu, gdzie bierze pod uwagę długość nauki oraz ilość dzieci w wieku szkolnym nieuczących się, zdrowiu – czyli ilości niedożywionych dzieci oraz ich śmiertelności oraz na warunkach życia, które koncentrują się wokół dostępu do energii elektrycznej, wody pitnej i urządzeń sanitarnych, dóbr trwałych takich jak lodówka, telewizor czy rower oraz użyciu tzw. „brudnego paliwa” do gotowania w domu (węgiel drzewny i drewno) oraz do posiadania podłogi w domu. Jak wskazuje tabela 2 państwa o wysokim dochodzie charakteryzują się wysokim rozwojem społecznym. Jedynym wyjątkiem są Indie i Brazylia. W przypadku Indii, różnica między pozostałymi krajami jest znacząca. Średnia roczna wartość w latach 2010-2015 wynosi 0,603, to aż o 35% mniej niż wynik Stanów Zjednoczonych. Niemniej jednak współczynnik dla Indii rośnie w dynamicznym tempie, a stopa wzrostu wynosi 1,45%. Można zaobserwować, iż w krajach wysokorozwiniętych średnia roczna stopa wzrostu jest nawet trzy razy mniejsza. Równie szybko rozwijają się Brazylia i Chiny (0,81% i 0,70%), natomiast wskaźnik dla Wielkiej Brytanii jest niewielki – 0,15%. Dotyczy to również USA – mimo wysokich wartości rosną one w bardzo powolnym tempie – 0,22%. Podczas gdy dzienny budżet przeciętnego Amerykanina wzrastał z 65,63 USD w 1990 roku do 121,39 USD w 2005 roku, aż 80,4% mieszkańców Indii żyło poniżej granicy ubóstwa za 2 dolary dziennie, co średnio wynosi 30 USD na miesiąc. 34,9% Chińczyków i 21,2% Brazylijczyków borykało się z podobnym problemem. W ciągu następnego dziesięciolecia, kiedy odnotowano wysoki wzrost PKB, wartość dla Indii zmalała czterokrotnie. W Chinach i Brazylii odsetek istotnie się zmniejszył, gdyż aż 1,9% oraz 3,7% ludności żyło poniżej granicy ubóstwa. Na przestrzeni lat również widać znaczną poprawę współczynnika analfabetyzmu. Dla Chin i Brazylii wynosi on odpowiednio 3,6% oraz 7,4%. Jednak wciąż 27,9% dorosłych obywateli Indii nie jest w stanie czytać ani pi-

sać. Ze względu na niedawne opublikowanie metod pomiaru MPI, dostępność wskaźnika dla konkretnych obszarów czasowych jest ograniczona. Biorąc pod uwagę ostatnie siedemnaście lat mamy widoczny zarys, iż odsetek osób, które żyją w skrajnym ubóstwie diametralnie się zmniejsza. Z 29,6% dla Indii, aktualna średnia wynosi 12,1. Natomiast w Chinach i Brazylii jest to niewiele ponad 1,5% całego społeczeństwa. Otwarcie gospodarki na świat przyspieszyło wzrost, co z kolei pomogło sprostać wyzwaniom związanym z rozwojem ludzkim – zmniejszeniem ubóstwa, poprawą wyników zdrowotnych i rozszerzeniem dostępu do podstawowych usług społecznych.

Tabela 2. Human Development Index w wybranych państwach w latach 2000-2015

Państwo	2000	2005	2010	2015	Średnia 2010-2015 <sup>2</sup>	Średnia roczna stopa wzrostu
Brazylia	0,685	0,692	0,724	0,754	0,741	0,81%
Chiny <sup>3</sup>	0,677	0,742	0,799	0,828	0,814	0,70%
Francja	0,849	0,869	0,882	0,897	0,889	0,34%
Indie	0,494	0,504	0,580	0,624	0,603	1,45%
Japonia	0,856	0,886	0,884	0,903	0,895	0,42%
Kanada	0,867	0,892	0,903	0,920	0,912	0,37%
Niemcy	0,860	0,895	0,912	0,926	0,920	0,30%
USA	0,884	0,902	0,910	0,920	0,915	0,22%
Wlk Brytania	0,866	0,855	0,902	0,909	0,903	0,15%
Włochy	0,828	0,861	0,872	0,887	0,878	0,34%

Źródło: UNDP 2016, <http://hdr.undp.org/en/data> [24.11.2018].

Tabela 3. Wybrane komponenty używane podczas mierzenia HDI dla Indii, Chin i Brazylii w latach 1990-2017

Lata / Państwo	Indie	Chiny	Brazylia	
Analfabetyzm (% 15 lat lub więcej)	1995-2005	39	9,1	11,4
	2005-2015	27,9	3,6	7,4
Ludność poniżej granicy ubóstwa (%)	1990-2005 <sup>4</sup>	80,4	34,9	21,2
	2005-2015	21,2	1,9	3,7
Wielowymiarowy wskaźnik ubóstwa (%)	2000-2008	29,6	5,6	3,9
	2006-2017	12,1	1,7	1,6

Źródło: UNDP 2007/8, 2010, 2016, 2018, <http://hdr.undp.org/en/data> [24.11.2018].

## Analiza alternatywnych wskaźników rozwoju

Poruszając kwestię rozwoju społeczno-gospodarczego, oprócz komponentów pieniężnych i tych, które odnoszą się do stanu jakości życia (np. zdrowia, dostępu do edukacji) należy wziąć pod uwagę elementy pośrednie, aczkolwiek istotnie wpływające na życie społeczeństwa. Wśród czynników można wyróżnić np. poczucie szczęścia, warunki otaczającego nas środowiska i to, jaki wpływ na niego mają codziennie działania człowieka. Istnieje szeroka gama wskaźników alternatywnych, które łączą te elementy, jednakże tylko część z nich publikuje konkretne statystyki, gdyż trwale są dopracowywane. Opracowany w 2006 roku przez New Economics Foundation (NEF) Światowy Wskaźnik Szczęścia (*Happy Planet Index*, HPI) łączy w sobie cztery elementy, aby pokazać jak różne społeczności świata korzystają ze swoich zasobów środowiskowych, aby prowadzić długie i pełne satysfakcji życie. Pierwszym z nich jest dobre samopoczucie – w oparciu

<sup>2</sup> Średnia, jak i średnia roczna stopa wzrostu zostały policzone odpowiednio dla danych z roku 2010, 2011, 2012, 2013, 2014 oraz 2015.

<sup>3</sup> Wynik dla Chin jest średnią sumy wartości wskaźnika dla Chin i Hong Kong (SAR).

<sup>4</sup> Dla 1990-2005 wyniki są oparte na odsetku ludności, którzy muszą przeżyć za 2 USD na dzień, a w 2005-2015 wartość wynosiła 1,90 USD.

o dane zebrane w ramach ankiety Gallupa, mieszkańcy każdego kraju oceniają swoje samopoczucie w skali od 1 do 10. Kolejnym elementem jest szacowana długość życia, jest to średnia liczba lat życia w danym kraju, na podstawie danych zebranych przez ONZ. Brane są również pod uwagę nierówności, ale w nieco innym znaczeniu. HPI skupia się na dysproporcjach względem długości i zadowolenia z życia społeczeństwa. Ostatnim, ale nie mniej ważnym elementem jest tzw. ślad ekonomiczny – jest to średni wpływ każdego mieszkańca danego kraju na środowisko, opiera się na danych przygotowanych przez Global Footprint Network. Wskaźnik jest wyrażony za pomocą globalnych hektarów (gha) *per capita* (Marks, Abdallah, Simms, Thompson 2006: 2). Świat ma ograniczone zasoby. Społeczeństwo, które osiąga wysokie zadowolenie, ale konsumuje tyle, iż jego zasoby mogą nie być dostępne dla przyszłych pokoleń, ciężko uznać za satysfakcjonujące. Co więcej, nie można go uzależnić od innych państw, zostawiając jego mieszkańców z niczym. Dlatego kluczowym komponentem, który głównie decyduje o końcowym wyniku jest ślad ekologiczny (ang. *ecological footprint*) i zawiera się w przedziale od 0 do 2,1.

Tabela 4. Wartości Happy Planet Index w wybranych krajach w latach 1990-2005<sup>5</sup>

Państwo	1990	2000	2005	Średnia
Brazylia	52,82	b/d	61,01	55,58
Chiny	68,80	59,07	57,11	57,42
Francja	39,95	42,02	43,86	43,08
Niemcy	37,18	46,45	48,07	44,73
Indie	58,13	44,74	53,03	51,70
Włochy	46,29	46,13	44,02	45,71
Japonia	38,85	40,55	43,25	42,54
Wlk Brytania	41,12	41,79	43,31	43,53
USA	34,17	32,97	30,73	33,80

Źródło: Abdallah i inni 2009.

W tabeli 4 zamieszczono wyniki dla poszczególnych państw z grupy G7 oraz Brazylii, Chin i Indii. Państwa G7, jako przedstawiciele państw wysokorozwiniętych, zdążyły odnotować swój nieodwracalny ślad na środowisku naturalnym. Pomimo wysokich wartości wskaźników dotyczących jakości życia, osiągają najgorsze wyniki ekologiczne<sup>6</sup>. Średnia mieści się w przedziale od 33,80 (USA) do 44,73 (Niemcy). Brazylia, Chiny i Indie, jako państwa będące w fazie dynamicznego rozwoju, zawierają się w wartościach 51,7-57,42. Ich działania nie wywarły aż takiego wpływu na środowisko, jednak dalszy postęp może stwarzać istotne zagrożenie. Godne warunki życia są możliwe poprzez zapewnienie równomiernego rozwoju, którego istnienie jest przede wszystkim oparte na stabilnej sytuacji państwa. Nie tylko gospodarczej, ale także militarnej. Australijski Instytut Ekonomii i Pokoju przygotował *Global Peace Index* (Wskaźnik Globalnego Pokoju, GPI), który mierzy stan pokoju na świecie według trzech kryteriów: poziomu bezpieczeństwa i ochrony społeczeństwa, zasięgu konfliktu krajowego i międzynarodowego oraz stopnia militarystyki (IEP 2018: 6). Kluczem do zadowolenia z życia jest przede wszystkim poczucie bezpieczeństwa społeczności i brak wyniszczających oraz zagrażających degradacją konfliktów. W 2016 roku najwyższy poziom bezpieczeństwa odnotowała Islandia – 1,192, średni zaczyna się od Bośni i Hercegowiny – 1,915. Najgorsze wartości zawierały się w przedzia-

<sup>5</sup> Brak danych dla Kanady w wyznaczonym okresie. Dla ułatwienia interpretacji została policzona średnia z podanych lat.

<sup>6</sup> Zob. Abdallah S., Michaelson J., Shah S., Stoll L., Marks N., (2012) *The Happy Planet Index: 2012 Report. A global index of sustainable well-being*, London: NEF.

le od 2,877 (Nigeria) do 3,806 (Syria). Porównując dane z tabeli 5 z przedstawionymi przedziałami, kształtuje się charakterystyka GPI w wybranych państwach. Kraje rozwijające się, wraz ze USA, odnoszą najgorsze wyniki, pozostałe państwa osiągają bardzo zróżnicowane rezultaty. Nie wyróżniają się ani trendy spadkowe ani wzrostowe. Dopiero średnia roczna stopa wzrostu pokazuje, że wartości rosną. W efekcie Japonia i Wielka Brytania, pomimo niskich średnich, osiągają wysokie średnie roczne stopy wzrostu – 3,62% i 3,44%. Oznacza to, że bezpieczeństwo pogarsza się w szybkim tempie. W ramach ankiety przeprowadzonej przez United Nations Development Programme (UNDP 2016: 250) najniższy wynik uzyskała Brazylia – 36% ankietujących odpowiedziało, że czuje się bezpiecznie. Na kolejnym miejscu znalazły się Włochy – 59%, następnie Japonia – 68% i Indie – 69%. Najlepszy wynik odnotowała Kanada, gdzie 80% społeczeństwa odczuwa bezpieczeństwo.

Tabela 5. Global Peace Index w wybranych państwach w latach 2012-2016

Państwo	2012	2013	2014	2015	2016	Średnia	
						wartość wskaźnika	roczna stopa wzrostu
Brazylia	2,017	2,051	2,073	2,122	2,176	2,09	1,92%
Chiny	2,061	2,142	2,207	2,267	2,288	2,19	2,65%
Francja	1,710	1,863	1,808	1,742	1,829	1,79	1,83%
Niemcy	1,424	1,590	1,423	1,379	1,486	1,46	1,46%
Indie	2,549	3,320	2,571	2,504	2,566	2,70	1,89%
Kanada	1,317	1,540	1,306	1,287	1,388	1,37	2,03%
Włochy	1,690	2,130	1,675	1,669	1,774	1,79	2,65%
Japonia	1,326	1,790	1,316	1,322	1,395	1,43	3,62%
Wlk Brytania	1,609	1,670	1,798	1,685	1,830	1,72	3,44%
USA	2,058	1,830	2,137	2,038	2,154	2,04	1,69%

Źródło: IEP, Global Peace Index 2012-2016.

## Podsumowanie

W dobie globalizacji istotny jest stabilny rozwój współzależnych i integrujących się ze sobą państw. Przedstawione wyżej dane wskazują, że długookresowy wzrost PKB oraz osiąganie jego najwyższych wartości w skali świata nie zawsze informują o równomiernym przebiegu procesów rozwojowych. Indie, Chiny i Brazylia, jako państwa rozwijające się, w rankingu PKB sytuują się między krajami grupy G7. Jednakże pomiędzy wybranymi regionami świata można zaobserwować duże zróżnicowanie pod względem społecznym. Podczas analizy PKB *per capita* okazuje się, że istnieje dość duża rozpiętość między ich wynikami. Miary rozproszenia dochodu pokazują, że wybrane kraje po raz kolejny są na porównywalnym poziomie z państwami europejskimi. Dopiero analiza *Human Development Index* wskazuje różnice oraz kierunek ich zmian. Dane pokazują, że kraje doświadczyły w ostatnich latach stabilnego i nieprzerwanego rozwoju, ponadto trend wciąż pozostaje rosnący. Alternatywne mierniki rozwoju nie tłumaczą poziomu nierówności, ale informują o stanie środowiska, którym otacza się człowiek i które ma na niego największy wpływ.

Z analizy wynika, iż pomimo życia w państwie z wysokim dochodem, niekoniecznie musi się żyć lepiej od miejsca, gdzie roczny dochód na jednostkę nie przekracza 1 600 USD. Silne uprzemysłowienie zdążyło już wyrzucić nieodwracalny wpływ na środowisko naturalne, co zaniża wskaźniki jakości życia. W dodatku poziom bezpieczeństwa z roku na rok jest coraz mniejszy. W ciągu ostatnich piętnastu lat, kiedy zjawisko globalizacji się rozpowszechniło, a świat przechodził przez

dynamiczny rozwój, poziom jakości życia znacząco się poprawił. Odsetek ludności żyjącej poniżej granicy ubóstwa zmalał piętnastokrotnie (Brazylia), rozpiętość dochodowa maleje, a niektóre państwa m.in. Indie, osiągają roczny przyrost wskaźnika HDI aż o 1,5%. Jednak rozwój wciąż nie jest równy, a z biegiem lat pojawiają się nowe wyzwania społeczne i gospodarcze, którym świat musi stawić czoła.

## Bibliografia:

1. Abdallah S., Thompson S., Michaelson J., Marks N., Steuer N., (2009) *The (un)Happy Planet Index 2.0. Why good lives don't have to cost the Earth*, London: NEF.
2. Abdallah S., Michaelson J., Shah S., Stoll L., Marks N., (2012) *The Happy Planet Index: 2012 Report. A global index of sustainable well-being*, London: NEF.
3. Begg D., Fischer S., Dornbusch R., (1999) *Ekonomia. Makroekonomia*, Wydanie II zmienione, Warszawa: PWE.
4. Czarny B., (2011) *Podstawy ekonomii*, Warszawa: PWE.
5. IEP, (2018) *Global Peace Index: Measuring Peace in a Complex World*, Sydney: IEP.
6. IEP, (2012-2016) *Global Peace Index 2012-2016*, Sydney: IEP.
7. Kasprzyk L., (2003) *Gospodarcze i społeczne aspekty rozwoju ludzkości u progu XXI wieku* [w:] Prawo, instytucje i polityka w procesie globalizacji, red. E. Halizak, R. Kuźniar, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar,
8. Krugman P., Wells R., (2014) *Makroekonomia*, Warszawa: PWN.
9. Łopaska A., (2015) *Ekonomia dobrobytu. Rachunki narodowe w kontekście pomiaru dobrobytu* [w:] Współczesne Problemy Ekonomiczne: Globalizacja, Liberalizacja, Etyka nr 11, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 858, WNUS.
10. Marciniak S., (2013) *Makro- i mikroekonomia, podstawowe problemy współczesności*, Warszawa: PWN.
11. Marks N., Abdallah S., Simms A., Thompson S., (2006) *The Happy Planet Index: An index of human well-being and environmental impact*, London: NEF.
12. Porter M.E., Stern S., Green M., (2017) *Social Progress Index 2017, Social Progress Imperative*, Washington.
13. Romanow Z., (1997) *Historia myśli ekonomicznej w zarysie*, Poznań: Akademia Ekonomiczna w Poznaniu.
14. Rybak M., (1999) *Etapy rozwoju etyki* [w:] Etyka biznesu, gospodarki i zarządzania, red. W. Gasparski, A. Lewicka-Strzałecka, D. Miler, Łódź: Wydawnictwo WSHE w Łodzi, Fundacja „Wiedza i Działanie” im. L. Von Millea i T. Kotarbińskiego.
15. UNDP, (1990) *Human Development Report 1990: Concept and measurement of Human Development*, Nowy Jork: Oxford University Press.
16. UNDP, (2007/8) *Human Development Report: Fighting climate change: Human solidarity in a divided world*, New York.
17. UNDP, (2010) *Human Development Report 2010: The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development*, New York.
18. UNDP, (2014) *Human Development Report 2014: The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development*, Nowy Jork: Oxford University Press.
19. UNDP, (2016) *Human Development Report: Human Development for Everyone*, New York.
20. UNDP, (2018) *Human Development Indices and Indicators: 2018 Statistical Update*, New York.
21. WorldBank <https://data.worldbank.org> [28.11.2018].